

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія ім. Тараса Шевченка
Гуманітарний факультет

ISSN 2311-262X

CiteFactor
Academic Scientific Journals

КРЕМЕНЕЦЬКІ КОМПАРАТИВНІ СТУДІЇ

ВИПУСК VII

Том 1

2017

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Денис Чик, к. філол. н., доцент кафедри іноземних мов та методики їх викладання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (головний редактор, науковий редактор);

Олена Пасічник, к. філол. н., доцент кафедри української філології та суспільних дисциплін Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (заступник головного редактора, відповідальний редактор);

Наталія Воронцова, к. філол. н., доцент, завідувач кафедри іноземних мов та методики їх викладання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Олена Сафіюк, к. філол. н., доцент кафедри іноземних мов та методики їх викладання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Вікторія Соляник, лаборант мультимедійного центру вивчення англійської мови Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (технічний редактор);

Ольга Чик, к. філол. н., доцент кафедри іноземних мов та методики їх викладання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Анатолій Яков, к. філол. н., доцент кафедри іноземних мов та методики їх викладання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Наталія Янусь, к. філол. н., доцент кафедри іноземних мов та методики їх викладання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Олександр Шайковський, асистент кафедри іноземних мов та методики їх викладання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (технічний редактор).

РЕДАКЦІЙНА РАДА

Кшиштоф Вечорек, д. філософ. н., професор, завідувач кафедри логіки і методології мови (Сілезький університет в Катовіцах, Республіка Польща);

Анатолій Волков, д. філол. н., професор (м. Чернівці, Україна);

Сільвестрас Гайжюнас, д. гуманітарних н., доцент (Балтоскандинавська академія, м. Паневежіс, Литовська республіка);

Вікторія Зарва, д. філол. н., професор, завідувач кафедри зарубіжної літератури та теорії літератури (Бердянський державний педагогічний університет, Україна);

Іван Зимомря, д. філол. н., професор, завідувач кафедри теорії та практики перекладу (Ужгородський національний університет, Україна);

Ольга Куца, д. філол. н., професор кафедри теорії і методики української та світової літератури (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка, Україна);

Ігор Лімборський, д. філол. н., професор, завідувач кафедри прикладної лінгвістики (Черкаський державний технологічний університет, Україна);

Валентина Нарівська, д. філол. н., професор кафедри зарубіжної літератури (Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара, Україна);

Наталія Пахсар'ян, д. філол. н., професор кафедри історії зарубіжної літератури (Московський державний університет ім. М. В. Ломоносова, Російська Федерація);

Борис Шалагінов, д. філол. н., професор кафедри літературознавства (Національний університет «Кієво-Могилянська академія», Україна).

Часопис індексується у міжнародних наукометричних базах **Index Copernicus International**, **CiteFactor**, **Research Bible**, **InfoBase Index**.

Рекомендовано до друку вченою радою гуманітарного факультету Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (протокол № 3 від 01.11.2017 р.).

Адреса редакції: пров. Ліцейний, 1, каб. 55, м. Кременець, Тернопільська область, Україна, 47003.

Сайт часопису: www.kremenets-comparative-studies.webnode.com.ua

E-mail: comparative_studies@ukr.net

© Автори статей, текст, 2017

© Віктор Созоновський,

світлини на обкладинці, 2016

© Тетяна Рюот, графіка, 2014

© CiteFactor, логотип, 2014

Звягіна Г.О. КОРДОНИ В ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ГРИГОРА ТЮТЮННИКА	90
Кизилова В.В. ЛІТЕРАТУРНИЙ КАЗКОВИЙ ЦИКЛ ЯК ХУДОЖНІЙ ФЕНОМЕН (НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ЗІРКИ МЕНЗАТЮК)	98
Кирильчук О.М. ТЕМА ВІЙНИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ: ІМАЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	107
Коваль-Гнатів Дз.Ю ЛЕСЯ УКРАЇНКА І САПФО	119
Комінярська І.М. ЛІТЕРАТУРНА ПРАКТИКА ТА ТЕОРЕТИЧНІ ПОШУКИ ПИСЬМЕННИКІВ У ЕКЗИЛІ	125
Комінярський І.Б. ВПЛИВ ДЖОРДЖА РИГИ НА СТАНОВЛЕННЯ КАНАДСЬКОГО ДРАМАТИЧНОГО КАНОНА	131
Конєва Т.М., Тимінська І.М. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ В «ЯРМАРКОВІЙ» ПРОЗІ М. ГОГОЛЯ Й М. ГОРЬКОГО: ТИПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	139
Конончук Т.І. ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ В РОМАНАХ «КАРА БЕЗ ВИНИ» А. ГУДИМИ ТА «У ЛАБЕТАХ СМЕРТІ» М. ПОТУПЕЙКА КА	150
Кушнірова Т.В. НАРАТИВНІ СТРАТЕГІЇ У ТВОРЧОСТІ ІЕНА МАК'ЮЕНА: ІМАГОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	161
Лілік О.О. ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЧАСУ В РОМАНАХ О. ЗАБУЖКО «МУЗЕЙ ПОКИНУТИХ СЕКРЕТІВ» І ДЖ. БАРНСА «ПЕРЕДЧУТТЯ КІНЦЯ» (МАТЕРІАЛИ ДО ВИВЧЕННЯ У ВНЗ)	170

КОРДОНИ В ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ГРИГОРА ТЮТЮННИКА

Як слушно зауважує Т. Кулікова, кордон – важлива та необхідна характеристика людського буття, оскільки вона несе в собі сенс визначення «свого», «рідного», тобто внутрішнього простору, пов'язаного з певними традиціями. Із розмиванням кордонів між «своїм» та «чужим», «внутрішнім» і «зовнішнім» людина губить необхідну для будь-якої визначеності та самоідентифікації основу. Кордон стає місцем актуалізації проблем відношень між різноманітними культурними нормами, традиціями, системами цінностей [4].

Як відомо, **етнічна психологія** – це галузь психологічної науки, яка вивчає психологічні особливості нації та їх представників; закономірності, джерела і чинники національної свідомості та самосвідомості, національний характер, механізми національної ідентифікації та етностереотипізації; психологію міжнаціональних відносин.

Непересічним психологом, фахівцем з української етнопсихології, що базується на працях І. Нечуя-Левицького, М. Костомарова, Ю. Липи, Д. Донцова; позаматерикових дослідників – М. Шлемкевича, О. Кульчицького, В. Яніва, О. Субтельного та інших – вважає Гр. Тютюнника Л. Тарнашинська [7]. Справді, автор прискіпливо вивчає різні характери, кількома штрихами малює портрет, часто прослідковує причини тих чи інших змін. Серед сучасних вітчизняних психологів проблеми етносу вивчали і вивчають: М. Шульга, П. Гнатенко, В. Павленко, С. Таглін, Л. Орбан, В. Хрущ, В. Москалець, М. Пірен, Л. Шкляр та ін.

Творчість обраного нами для дослідження автора, Григора Тютюнника, на перший погляд видається достатньо вивченою. Серед найвідоміших авторів таких розвідок різних років – Т. Аврахов, О. Гончар, І. Дзюба, В. Дончик, М. Жулинський, П. Засенко, Р. Іваничук, М. Малиновська, П. Мовчан, Л. Мороз, О. Неживий, П. Ротач, М. Слабошпицький, А. Шевченко. Особливості мови художніх творів автора були об'єктом дослідження Г. Шевченко, Г. Гримич, І. Захарчук [3], Н. Тульчинської. Поетику новелістичної творчості Гр. Тютюнника, зокрема, інтерпретацію сюжетів на феноменологічному та герменевтичному рівнях, роль “асоціативних полів”, їх “бінарних пар” з'ясовувала

О. Лихачова. Лексико-фразеологічні діалектизми опрацьовувалися А. Смирновою, народнорозмовність – С. Бибик, слова автора при прямій мові – Н. Гут. Однак недослідженими залишається ще багато аспектів творчості видатного письменника.

Широко розкритою в його творчості є тема опозиції села/міста, не менш важливою темою є відображення війни і повоєнного часу, змін у свідомості людей під впливом подій, створення своєрідних кордонів у свідомості. Найбільш дослідженою в цьому аспекті залишається тема «дітей війни» – підлітків, що потрапивши у вир воєнних подій, які, як лакмусовий папір, проявляють всі жахи війни завдяки чистій свідомості. Проте цікавою видається також тема створення кордонів у свідомості дорослих людей, саме вона і стала темою нашого дослідження. Завданням розвідки бачимо визначити ті мовні засоби, завдяки яким письменник відображає ці зміни.

Факти біографії Гр. Тютюнника воєнного часу та перших мирних років відбулися в його художніх творах відповідними мотивами (самотність, жорстокість, доброта, загроза смерті) та ситуаціями (подорож воєнною дорогою, зустріч та стосунки з добрими й лихими людьми). Як слушно зазначає А. Гурбанська, структуротвірним началом творів виступає не система подій, а свідомість персонажів, які прагнуть осмислити оточуючий їх абсурдний, ворожий світ [2].

За допомогою художньої деталі Гр. Тютюнник уміє не тільки інтенсифікувати переживання ситуації чи виразити ідею, а й одним штрихом відтворити стан душі героя, його характер [7, с. 87-93].

У новелі «В сутінки» тиловик, що ходить до матері головного героя, не має власного імені, бо образ цей певною мірою збірний, одягнений «у короткому дубленому кожусі і в гімнастерці, з якої **позрізувано гудзики із зірочками**, а пришито інші, рогові. Іще він носить галіфе, схоже на балалайку, і вузький набірний пасок — ним він б'є матір, як нап'ється...» [8, с. 17]. Герой живе за прислів'ям «**кому війна, а кому мати родна**». Обставини, за яких він опинився ледь не єдиним чоловіком на все село, виплеснули на поверхню мерзотність характеру. Зовнішній вигляд із претензією на моду іронічно характеризується автором за допомогою порівняння з музичним інструментом. У двох коротких реченнях автор подає цілий портрет людини, яка живе добре навіть за воєнного часу.

Макар з новели «На згарищі» після загибелі рідних живе «**як ото чобіт уночі, – то в рів ступить, то в кизяк...**» [8, с. 27]. За допомогою індивідуально-авторського фразеологізму зображена самотність старої людини, що почувається непотрібною. У розповіді про загибель рідних найяскравішим спогадом є «**як у повітрі довго вирувало пір'я з подушок**» [8, с. 27]. Добір дієслів в описі викликає асоціації з виром води і дозво-

ляє зримо побачити подробиці трагедії.

Інкони одна деталь створює певне враження. Навіть під час бомбардування мати заколисує дитину знайомими з дитинства колицковими: *«Раптом як гурконе – раз, і вдруге, і втретє... Якась жінка тихо, як не пошепки, заспівала дитині про котика, що спіймав собі мишку і вкинув у колицку...»* [8, с. 302].

З одного боку, зображені люди, для яких події війни стали приводом для зникнення морально-етичних норм. Розмивання кордонів аж до їх зникнення призводить до дефіциту так званої «культури кордону», яка веде або до збільшення невизначеності щодо моральних, культурних норм, міри дозволеного та неприпустимого [4].

Прикладом цього є «народжені війною» поліцаї – добровільні служки нової влади – *«З-за магазину вихопилося два поліцаї в чорному, з карабінами за плечима і плоскими німецькими багнетами при боці... Один з них, у кубанці, на яку по-селезнячому закручувалася чорна чуприна»*. Для них немає жодних моральних обмежень: *«Ш-шо? – перепитав поліцай, скосивши на нього нахранисто-веселі сірі очі. – Ш-шо ти промекав?! – Ану встань! – випростався поліцай. Два інші теж похмуро дивилися на шевця. – Вста-ать, кому сказано!!! Поліцай коротко, прямо вдарив його п'ятірнею в обличчя»* [8, с. 394]. Деталі опису зовнішності створюють враження нахабних та задеркуватих осіб, для яких лайлива лексика та російське просторіччя є органічними.

Одним із тих, кому війна надала владу та зіпсувала характер, є Дженджібаров. Котя пояснює це так: *«Влада... Йому скільки? Двадцять сім. А вже капітан, має ординарця, в якійсь мірі навіть козачка. Крім того, ордени, лампаси, шабля, бурка... Чапаєв!»* [8, с. 342]. Обірвані, однокладні речення створюють пристрасний монолог-виправдання.

Війна обумовлює появу нових понять, зокрема, «доброволка» (дівчина, що добровільно завербувалася на роботу в Германію). Ставлення до таких осіб вкрай зневажливе: *«Зароблю грошей, зодягнусь по-людськи, заміж вийду... А тут мене з'їдять: доброволка!»* [8, с. 318]. Меланя виправдовує цим свою поведінку та розрив із чоловіком.

Перекупник, що міняє одяг на продукти, вважаючи, що він «пожалів» людей, зображений завдяки негативному опису як *«здоровецький бородатий дядько»* з кам'яними очима, вживанню російського просторіччя *«вобщє», «вчительша», «іш»*, звертанням до всіх на «ти» та лайливій лексиці.

У новелі «Обнова» батько симпатії головного героя Наталі з тих, для кого війна непоганий спосіб заробітку: *«Тато з війни й самокатку привіз, женську, без рами, і на плаття, і на спідниці, і хрону на чоботи, і годинничок маленький на руку...»* [8, с. 113], до людей він ставиться зневажливо: *«...завжди похмурий, з приплющеними очима, наче боявся, що в*

них хтось колись загляне. Він ніколи не повертає голови до людей, коли проходить мимо, і ніколи **не каже повністю «зрастуйте» або «добридень», а каже «ндра» або «дрень»** [8, с. 115].

У новелі «Устим та Оляна», із підзаголовком «сімейна історія», відбувається ситуація, аналогічна до новели «У присмерки», а саме: поки Устим воював із німцями, а потім з японцями, Оляна зраджувала йому з Пилипом, в якого «ключі од колгоспної комори» і *«він, гад, цими ключами не одну хату, де підходяща молодиця є, одімкнув... Стерво воно. І ключі ті язиком заробило, стерво. ...А воно ек виступить, ек почне: ми обіцяємо, ми залічимо рани, ми беремо на себе... Думав я, що хоч після війни менше балакунів буде, а воно однаково... Наїло, напило ринку червону, як не дусне, тепер парубкує. Ха! Брови підбрівав, стерво!»* [8, с. 227]. На відміну від героїні другої новели, що хотіла жіночого щастя, Оляна теж використовує Пилипа, бо запаси є в тих, що хитріші. Лише наївний Сергій Лівий сподівався, що війна змінить людей, трагічні події змінять людську психологію, а цього, звичайно, не сталося. Лайлива лексика в його характеристиці доповнюється просторічними висловами та вигуком. Завдяки цьому створюється ефект зримої передачі монологу героя читачам.

Ще одним образом із галереї негативних є гадалка з ринку, для якої війна спосіб наживи: *«Тільки з-під розламаного ларька при базарних воротах чийсь тонюній голос (були до війни морозжениці з такими голосами, загадав Климко) набридливо скиглив: А хто ще желяючі-інтересуючі погадать? Зіночка гадає, що кого очідає... Щоки в неї були товсті, червоні, в густих синіх прожилках»* [8, с. 388]. Контраст між грубою зовнішністю та голоском, який можемо уявити завдяки вставленій конструкції, а також російське просторіччя, вживання якого характерне для військових та негативних персонажів, розмовне «тонюній» та «скигли» дає можливість уявити ворожку.

Зміни, пов'язані з війною, виразно виявляються у торгівлі на ринку: *«Люди торгувалися не весело, як було до війни, а з якоюсь похмурою настирливістю, наче бороли один одного і ніяк не могли побороти: – ...То дійдемося ми з вами?– Хіба що на тому світі. – Ну й люди ж! Наче до війни таких не було. – Біда наплодила...»* [8, с. 390]. Безпосередній розмовний полілог з обірваними конструкціями допомагає виразно уявити звучання кожного голосу, висновок «наплодила біда» міг би стати лейтмотивом усього твору.

Однак, при цьому екзистенційно межова ситуація завжди пом'якшена питомо українськими рисами вдачі, як-то доброта, милосердя, мудрість житейська (навіть якщо вони вгадуються лише у підтексті як потенціал, що його людина завжди може, зробивши відповідний вибір, використати на загальне і на своє власне добро) [2, с. 16].

Досвід попередніх поколінь дозволяє з вуст старших чоловіків зауважити, наприклад, правильні способи просити милостиню: *«От, к приміру, підійшов ти до двору, дивишся – чоловік чи там жінка роблять щось. Підійди ближче, скажи: «Господи поможи в час добрий». Тобі неодмінно почнуть дякувати. Отоді й ліни: «Чи не знайшлося б у вас, тіточко (або дядечку), чогось перекусити?» А сам в очі, в очі дивись! Не дай одвернутися, не дай зринуть, як ото риби з гачечка... Це перше діло — в очі дивитися, у Божий колодязь зазирнути. Тоді, брешуть, дадуть!... — А можна просити весело, – знову озвався дід. – Можна так: «Здорові були, люди-небораки! Дим вам з бовдура, крихту на стіл та густий куліш, щоб було спати тепліш!» [8, с. 303].*

Яскраві порівняння, просторічна та зменшено-пестлива лексика, метафора, односкладні та обірвані речення створюють неповторний розмовний колорит. Перлами народної мудрості є: *«Ти, синок, за фронтом іди. Як посмітюха за кінським табуном. Житимеш – во!» [8, с. 305]; «Покірливе телятко дві матки ссе; не все перескакуй, а інде й лізь; береженого й бог береже...» [8, с. 318].*

З іншого боку, більшість героїв навіть у межовій ситуації не змінюються, залишаються «людьми» у повному розумінні цього слова. На ринку бачимо і старого на візочку, який є уособленням доброти та допомоги. Незважаючи на свій фізичний стан він рятує дівчину, допомагає «землячкові» і вселяє оптимізм у людей: *«– А що буде, — одказав швець. — Ось вернуться наші, пошлю вам усім трьом чобітки на рипах, на скрипці заграю чи на баяні... А ви мені пісні хорошої заспіваєте або потанцюєте. Я колись любив потанцювати! – І він посміхнувся. — Отак і буде. А як же інакше? І всі заусміхалися теж, дивлячись на його веселі зморшки біля очей і по всьому виду, і над похмуро порожнім, усипаним, сміттям майданом ніби проясніло» [8, с. 396]. «Веселі зморшки» ніби вказують на людину веселу, що залишається оптимістом попри все.*

Тітка Марина поставилась до незнайомого хворого хлопця з добротою, лікувала, подарувала сіль: *«– Прощай, синочку... Так хотілося мені тебе зоставити в себе, такий ти мені любий став, як ішли тоді з города, як хворів, – серця б тобі увірвала... Приїжджай... Пішки не йди – далеко... А приїжджай...» [8, с. 401].* Обірвані односкладні речення, повторення займенника передають щирі емоції жінки.

Війна стала рубіжною подією, яка допомогла оцінити повною мірою довоєнне життя: *«Повірте, вже три роки не тримав жодної книжки з історії, а предмет, здається, знаю тепер краще, ніж до війни. Відчув!» – це Калюжний [8, с. 357] і «– Як я сьогодні роботу, – підхопив Котя» [8, с. 357].* Розмовна стилізація відбувається завдяки односкладним реченням та підхопленням реплік, характерним для діалогу.

А. Рубан виокремлює такі риси національного характеру, як гумор,

задриість, хитрість, любов до природи та індивідуалізм [6, с. 14]. Події війни зображуються також з гумором: *«Поївши курей, італійці гуртами, найменше по двоє-трое, пхалися від двору до двору і шукали собі їжу за гроші. – Марка, марка!..– вигуквали вони. Ніхто у висілку не розумів, що те означає, і ті, у кого завалилися марки для конвертів, виносили їх італійцям»* [8, с. 379]. Зневажливе «пхалися» замість нейтрального «ходили» якнайкраще ілюструє ставлення автора до зображеного.

«Одірви і покинь», як каже Клишко, і дядько з папугою, що ворожить весело: *«Евстррррелійський папуга!! Вид-дає предсказання – в око ліпить! Од-дин раз удовольство – сім літ продовольство! Ну, навались!!! Не може бути, сказав Суворов, щоб Чортов міст не перейшли! Хто перший — першому безплатно!..»* [8, с. 389]. Увесь монолог чоловіка насичений лексикою російського просторіччя, яскравими порівняннями, цитатою, вжитою недоречно і неправильно. Природний український гумор перемагає і тут.

У формуванні українського національного характеру одну із провідних ролей відіграють традиції та уклад української сім'ї. Значна частина психологів сходиться на тому, що основну роль у сім'ї відіграє мати з її передбачливістю, хазайновитістю, з непомітною, але постійною турботою про сім'ю. Вона втілює ніжність, сердечність, теплоту. Навіть за часів війни образ матері, яку втілює Кіндратівна з «Облоги», залишається незмінним: вона має пухкі пальці, пахне від неї пічним полум'ям, смачно готує, доброта її відчувається в кожному вчинку. Попри відсутність детального опису жінки з кількох деталей (зменшено-пестливе «пухленькі») можна цілком уявити справжню матір і господиню.

Не зважаючи на війну, українці дотримуються традицій гостинності: *«Сідай та й сідай, припрошують... Ну, батько, мати – звісно, як у нас гостей пришановують – і жареним і шквареним пригощати заходились»* [8, с. 315]; та національних звичаїв: *«Справжнє весілля справили, тільки вночі: фата, вінок, у молодого квітка, горілка на столі, коровай – все як годиться, але без людей і при завішених вікнах»* [8, с. 316].

Війна як межова ситуація змінює людей. Наслідки цих змін ще довго спостерігаємо в повсякденному житті. У новелі «Смерть кавалера» замполіт Валерій Максимович, герой Радянського Союзу, проявляє хоробрість лише на фронті, бо в мирному житті засідання бюро, скликане замполітом, лякає його і змушує змінити рішення. Це розуміє і головний герой твору Ігор: *«Що?! – вигукнув Ігорко, схоплюючись на ноги. – Герой?! Рвонувся до лінійка, вдарився головою об дошку і щосили закричав. – Ви... Ви... Чуєте... Ви?!»* [8, с. 61]. Розчарування хлопця у своєму герої передано за допомогою обірваних речень, посиленого повторенням звертанням, вираженим за допомогою повтору особового займенника.

Іван Мефодійович з новели «Червоний морок» став сам певною

мірою психологом: «Дивна все-таки штука – людина. Є в ній якась рахубина. Живе вона в тобі до нагоди непомітно, безболісно, як дихання. А потім, дивись, так тебе струсоє, що аж ноги підламуються...» [8, с. 35]. Події, що сталися у 1944 році, певною мірою містичні, призвели до того, що чоловік боїться, коли сходить червоний місяць. Неповними, обірваними реченнями зображена жахлива картина загиблих хлопців: «Перед світом увіходжу в ті стіни – брат ти мій... Той у сінях лежить, той посеред хати, а один через лутку висить, видно, хотів через вікно, козак... А на обмотках ще й багнюка не висохла...» [8, с. 36].

Образ турботливої матері, хоч для Павла вона і мачуха, тітки Ялосовети, є втіленням кращих жіночих рис: «Тітка Ялосовета мені мачуха. Вона пішла за мого тата «на дитину», як мені було дев'ять років, і прожила з ним до війни рівно місяць, а зі мною оце вже шостий рік мучиться...» [8, с. 406]. Саме ця жінка стає голосом письменника: «– Всі люди красиві, як добрі» [8, с. 408]. Можливо, саме тому немає опису її зовнішності, лише згадка про худенькі пальці. Про красу в доброті автор, якому довелося пережити багато ще в дитинстві, має повне право говорити із власного досвіду.

Філософія «кордону» пов'язана зі зміною соціокультурних парадигм, маргінальними ситуаціями різноманітного типу, які створюють необхідність радикально нового руху мислення [4]. Війна стає у творах автора, що сам був свідком тих подій, рубіжною ситуацією, кордоном, який змінює людей назавжди. Хтось із героїв втрачає себе, хтось сприймає її як спосіб заробітку, але для більшості це перевірка на людяність, на доброту. Той, хто зміг залишитися попри все Людиною (а таких насправді більшість у творах Гр. Тютюнника), пройшов своєрідний іспит, зміг вператись

Український етнопсихолог П. Гнатенко визначає національний характер як сукупність соціально-психологічних рис, які властиві нації на певному етапі розвитку і які проявляються в ціннісному ставленні до навколишнього світу, а також у культурі, традиціях, звичаях та обрядах [1].

Отже, національний характер є специфічним поєднанням загальнолюдських рис із конкретними історичними та соціально-економічними умовами існування нації. Більшість героїв творів Григора Тютюнника не втрачають рис національного характеру, яскраво демонструють його, незважаючи на ситуацію кордону. Навпаки, ця межа дозволяє продемонструвати кращі етнопсихологічні риси українців, примушує переоцінити себе, відкрити щось нове, відчути єдність з усім народом. «...Якщо через кілька століть люди захочуть дізнатися, що то за істоти були – останні з могікан безжально знищеної селянської цивілізації, то найкраще вони це зможуть вивчити саме за Тютюнником, – писав критик М. Слабошпицький. – У цьому художнику слова гармонійно поєдналися

філософ, історик і соціолог, аніде не заступивши саме художника, який вивідав правду про свій народ» [6].

Список використаної літератури

1. Гнатенко, П.І. *Український національний характер*. Київ: Док-К, 1997.
2. Гурбанська, А.І. "Мімесисна модель «Людина і світ» у творчості Гр. Тютюнника (до проблеми типологічних зв'язків із малою прозою В. Винниченка)." *Літературознавчі студії: збірник наукових праць* 32 (2012): 87-93.
3. Захарчук, І. "Друга світова війна: досвід історії-досвід літератури." *Слово і Час* 6 (2007): 15-24.
4. Куликова, Т.В. "Філософія «граници» в контексте гуманітарного познання." *Онтологія и теорія познання. Вестник Нижгородского университета им. Н.И. Лобачевского* 1 (3) (2012): 47-54.
5. Рубан, А.О. *Світглядні особливості українського національного характеру (філософсько-антропологічний аналіз)*. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури. Київ: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова.
6. Слабошпицький, М. "З генетичної пам'яті народу: на здоб. Держ. премії УРСР ім. Т.Г. Шевченка." *Літературна Україна* 26 січ. 1989: 2-3.
7. Тарнашинська, Л.Б. *Григор Тютюнник: «З любові й муки народжується письменник...»: бібліографічний нарис*. Київ: Національна парламентська бібліотека України, 2011.
8. Тютюнник, Г.М. *Твори*. Київ: Молодь, 2010.

Звягіна Г.О. Кордони в художніх творах Григора Тютюнника.

У статті розглядається творчість Григора Тютюнника крізь призму етнопсихології, зокрема тема відображення війни і повоєнного часу, змін у свідомості людей під впливом цих подій, створення кордонів у свідомості дорослих людей. Увагу зосереджено на мовних засобах, завдяки яким вона відображена. Досліджено поняття «розмивання кордонів» і зміни, які є його наслідком. Відзначено різні способи реакції людей та їхньої поведінки у межовій ситуації війни.

Ключові слова: кордон, розмивання кордонів, етнопсихологія, самоідентифікація, трансформація свідомості, межева ситуація.

Zviaghina H.O. Borders in the Works by Hryhor Tiutiunyk.

The works by Hryhor Tiutiunyk are examined through the prism of ethnic psychology, in particular, the theme of reflection of war and post-war

time, changes in the minds of people under the influence of these events, creating borders in the minds of adult people. The focus is made on the linguistic resources, through which it is reflected. The concept «blurring boundaries» and the changes that are its consequence are studied. Different ways of reactions of people and their behavior in boundary situations of war are noted. The author comes to the conclusion that the national character is the specific combination of human traits with specific historical and social-economic conditions of the existence of the nation. The border situation allows demonstrating the best of ethnic and psychological traits of the Ukrainians, forced to redefine themselves, to open something new, to feel oneness with all people. The war is reflected in the works of the author, because he was a witness of those events, a milestone that changes people forever. Some of the characters lose themselves, some perceive it as a way of earning, but for most it is a test on humanity, on kindness.

Key words: border, blurring boundaries, ethnic psychology, self-identity, transformation of consciousness, boundary situations.

---

kkc

В.В. Кизилова

ЛІТЕРАТУРНИЙ КАЗКОВИЙ ЦИКЛ ЯК ХУДОЖНИЙ ФЕНОМЕН (НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ЗІРКИ МЕНЗАТЮК)

Вагоме місце в системі літератури для дітей та юнацтва посідає казка; жоден жанр не може конкурувати з її бурхливою еволюцією, що активно розпочалася в XIX ст. й продовжується донині. Це складний процес, що фіксує з'яву спектру жанрових різновидів: синтетичних (повість-казка, казка-байка, казка-поема, казка-легенда, казка-новела, казка-притча), функціональних (пізнавальна, дидактична, розважальна), тематичних (аніمالістична, урбаністична, новорічно-різдвяна). Вони виявляють свою продуктивність у новітньому періоді розвитку української літератури для юного читача, визначають її жанрово-стильову своєрідність. Знахідки та відкриття письменників репрезентують мистецькі інновації у площині жанру, оригінальні підходи до розробки традиційних у літературі тем, що дозволяє успішно вписати її в сучасний національнокультурний простір.

У наукових студіях Оксани Гарачковської, Ольги Горбонос, Людмили Дерези, Галини Сабат, Олени Тараненко, Наталі Тихолоз, Оксани